

Guðrún Árnadóttir, PhD, MA, BMROT hefur umsjón með þróunar og rannsóknarvinnu iðjubjálfa á Landspítala. Hún er einnig klínískur dósent við læknadeild Háskóla Íslands.

IÐJUBJÁLFUN LANDSPÍTALA: EÐLI OG EIGINLEIKAR MATSTÆKJA Í NOTKUN

Líkt og fram kom í greinaflokki frá Landspítala háskólasjúkrahúsi (LSH) sem birtist í iðjubjálfanum á síðasta ári (Guðrún Árnadóttir, 2015; Guðrún Árnadóttir og Sigrún Garðarsdóttir, 2015; Sigrún Garðarsdóttir, 2015) hafa verið haldnar fjölmargar vinnusmiðjur á vegum fagráðs iðjubjálfa LSH sem miða að því að gera vinnu iðjubjálfa spítalans sýnilegri hvað varðar þjónustuferli að meðtöldum mats- og iðlutunaræðferðum. Fagráðið lét taka saman lista yfir öll matstæki í notkun á starfsstöðvum iðjubjálfa árið 2012. Í framhaldinu var ákveðið að fara nánar yfir matstækin og kanna eiginleika þeirra með kerfisbundinni endurskoðun í sérstökum vinnusmiðjum um matstæki. Slík endurskoðun býður upp á möguleika til að auka gæði þjónustunnar. Í framhaldi verður síðan hægt að benda á það sem betur mætti fara og leita leiða til lagfæringa, ef með þarf. Tilgangur greinarinnar er tvíþættur, þ.e. annarsvegar að taka saman upplýsingar um matstæki sem notuð eru á starfsstöðvum iðjubjálfa LSH. Hinsvegar að taka saman upplýsingar sem byggðar eru á greinargerðum unnum út frá vinnusmiðjum iðjubjálfa LSH um eiginleika nokkurra matstækja sem þeir nota í starfi. Ég mun byrja á að tengja efnið við starf iðjubjálfa og umhugsunarefni sem tengjast

vali á matstækjum almennt, eins og gert var við upphaf vinnusmiðjanna. Þess má geta að sambærilegir fyrirlestrar voru haldnir af höfundum á þverfaglegum fundi endurhæfingardeilda Grensáss og í vinnusmiðju sjúkrahjúkara LSH.

Þó mismunandi þjónustuferli séu notuð af stéttinni geta flestir iðjubjálfar sammælt um að það endurhæfingarferli sem iðjubjálfun snýst um samanstandi af þremur grundvallarþáttum, þ.e. mati, iðlutun og endurmati. Þessa þætti kalla ég lotur. Auðvitað má sundurliða hverja lotu á mismunandi hátt (sjá nánar fyrir umfjallanir Guðrúnar Árnadóttur, 2015 og Guðrúnar Árnadóttur og Sigrúnar Garðarsdóttur, 2015) en hér mun ég halda mig við aðalatriðin. Í lok upphaflegu matslotunnar eru upplýsingarnar notaðar til að ákvarða framvindu. Ef hugað er að frekari þjónustu þarf að setja markmið og síðan velja iðlutunarleið sem kemur til framkvæmda í iðlutunarlotu. Síðasta lotan snýst svo gjarnan um endurmat. Í þessari umfjöllun minni um matstæki mun ég dvelja við fyrstu og síðustu lotur ferlisins.

En hvað eiga iðjubjálfar LSH að meta í þessu þjónustuferli? Ef við litum á flokkunarkerfi Alþjóðaheilbrigðismálastofnunarinnar

(Alþjóðlegt flokkunarkerfi um færni, fötlun og heilsu (ICF)) (World Health Organization, 2001) þá má nota það til að skoða það sem við teljum að þurfi að meta samkvæmt þremur flokkum kerfisins, þ.e.a.s. líkamsstarfsemi og byggingu, athöfnun og þátttöku og svo aðstæðum sem skiptast í umhverfisþætti og einstaklingsbundna þætti. Til að meta þætti líkamsstarfsemi og byggingu í iðjubjálfun eru gjarnan notaðir liðmælar og kraftmælar, eða kvarðar til að meta vitræna starfsemi. ADL kvarðar eru notaðir til að meta færni við framkvæmd athafna og ýmiskonar spurningalistar til að kanna þátttöku. Svo eru notaðir gátlistar til að athuga umhverfi í heimilisathugunum og fleira (Guðrún Árnadóttir, 2003).

Til hvers nota iðjubjálfar matstæki? Við getum notað þau klínískt í fyrstu lotu endurhæfingarferlisins til að meta þörf fyrir iðlutun, aðstoð og framtíðar dvalarstað. Á endurmatstiginu þurfum við svo að styðjast við matstæki til að meta breytingar á ástandi skjólstaðinga. Við gætum þurft að útskýra gagnsemi þjónustu og fjármagn eða haft áhuga á að bera saman frammistöðu skjólstaðinga. Ef við ætlum að mæla breytingar þá þurfum við ekki aðeins matstæki heldur einnig mælitæki. Svo má líka nota matstæki

í rannsóknartilgangi til ýmissa annarra verka eins og til að styðja við kennisettingar, setja fram kenningar og spá fyrir um ástand (sjá Guðrún Árnadóttur, 2003) en ég ætla ekki að dvelja við þá möguleika í þessari umfjöllun. Hinsvegar er rétt að skoða nánar hvaða matsaðferðir og matstæki iðjubjálfar á LSH nota við vinnu sína og til hvers. Við val á matstækjum er einnig gott að hafa í huga að þó ekki sé verið að safna gögnum fyrir rannsóknir þá er hægt að nota klínísk gögn síðar til afturvirkra rannsókna ef þeim er safnað í ásætlanlegu formi (sjá t.d. Árnadóttir, Löfgren og Fisher, 2010).

Rétt er að athuga nánar nokkra þætti sem nota má við greiningu matstækja, s.s. uppbyggingu þeirra, form upplýsingaöflunar, tegund kvarða og próffræðigrunn, áður en lengra er haldið. Form upplýsingaöflunar byggir á því hvernig matið er lagt fyrir þann sem meta á og aðferðum við að vinna úr upplýsingunum. Í því sambandi má nefna að viðtöl geta bæði verið óformleg eða studd viðtalsramma (e. semi-structured interview), án þess að um sé að ræða stöðluð atriði (Classen og Velozo, 2014), þó leiðbeiningar geti verið staðlaðar. Gátlistar (e. checklists) og spurningalistar (e. questionnaire) byggja ýmist á sjálfsmati eða áhorfi. Þar má t.d. nefna ADL Taxonomi (Törnquist og Sonn, 1994; Sonn, Törnquist og Svensson, 1999; Wæhrens og Fisher, 2009) sem ýmist er lagður fyrir sem spurningalisti eða fylltur út með iðjubjálfa.

Áður en við skiljum við viðfangsefnið „form upplýsingaöflunar“ er rétt að líta aðeins á rannsóknir sem kannað hafa mun á upplýsingum sem fengnar eru með áhorfi og upplýsingum fengnum með skjólstaðingsmiððum spurningalistum eða viðtölum. Slíkar rannsóknir hafa m.a. gefið til kynna að sjálfsmatsofplýsingar, fengnar með spurningalista annars vegar og viðtali hinsvegar, hafi einungis miðlungs fylgni hjá sjúklingum með mismunandi gigtargreiningar. Lág fylgni kom hinsvegar fram milli upplýsinga sem fengust með áhorfi iðjubjálfa samanborið við sjálfsmatsofplýsingalista og ennþá lægri ef um viðtal var að ræða (Poole, Atanasoff, Pelsor og Sibbit, 2006; Wæhrens, 2010; Wæhrens, Bliddal, Danneskiöld-Samsøe, Lund og Fisher, 2012). Hewlett (2003) benti á að lág fylgni milli mismunandi forma upplýsinga (spurningalistar, viðtöl og áhorf) hjá gigtarsjúklingum mætti rekja til þess að sjúklingarnir einblindu á aðra þætti en fagfólk þegar þeir gæfu fyrir. Mörg

ú til sem endurspegla þetta mistæki kona tilgreindi t.d. í viðtali „æri auðvelt að strauja, en þegar í horfði á hana framkvæma verkið“ um þess ábótavant og konan þurfti stöðva verkið ítrekað og einnig að þur til að hvíla sig (Wæhrens, 2010). Gátlistar eru algengt form upplýsinga hjá gigtarsjúklingum, en áhorf þara hjá sjúklingum með miðlungs eg taugaeinkenni (Wæhrens, 2010). Gæinkenni væri að ræða sem gætu í á vitræna þætti og innsæi mættum ræntanlega reikna með enn meiri manburði við upplýsingar fengnar fsmati og áhorfi.

Í byggja ýmist á upplýsingum í með sjálfsmati eða áhorfi og er formkvæmd með notkun kvarða. Svoloðkunarkvarðar (sem eru reyndar þegar öllu er á botninn hvolft) iðtaðir til að flokka upplýsingar á ja- eða gátlistum t.d. varðandi kynntunarstig. Kvarðar matstækja geta ft raðkvarða eða mælikvarða eiginflokka matstæki með mælikvarða á hinsvegar sem mælikvarða. Sjá rir mismunandi tegundir kvarða.

matstæki eru valin er mikilvægt að i upphaflegum tilgangi matsaðar. Þann tilgang þarf að hafa í huga g notkun hentugra matstækja. Er ið t.d. ætlað til markmiðssetningar nnig hægt að endurmeta með því? ekki öll matstæki sem eru ætluð til tvort tveggja. Hver er upphaflegur our matstækisins og höfum við kkuð að nota matstækið fyrir sama atriði stöðluð og leiðbeiningar um

fyrirlögn, fyrirgjöf og úrvinnslu matstækisins til staðar? Þarf sérstaka þjálfun eða réttindi til að leggja matstækið fyrir? Hvers konar kvarða er um að ræða?

Við val á matstæki þurfum við einnig að velja fyrir okkur hvort upplýsingar um grundvallarannsóknir á réttmæti og áreiðanleika liggi fyrir. Það er ekki nóg að einhver tilkynni okkur að matið sé áreiðanlegt. Hvað býr að baki slíki yfirlýsingu? Við þurfum sjálf að velja fyrir okkur hvaða niðurstöður hafa fengist úr rannsóknunum. Við þurfum líka að vera fær um að átta okkur á því hvort gildi þeirra stuðla sem eru uppgæfnir séu ásætlanleg, hvort réttar tölfraeðiaðferðir hafi verið notaðar til útreikninga og rétt rannsóknarsnið. Ef þetta bregst segja stuðlarnir okkur ekki neitt af viti. Yuen og Austin (2014) gerðu kerfisbundna endurskoðun (e. systemic review) á próffræðilegum eiginleikum greina um matstæki sem birtust í bandaríska iðjubjálfa tímaritinu (*American Journal of Occupational Therapy*) 2009-2013. Þar kemur m.a. fram að framfarir hafi orðið á próffræðilegum eiginleikum matstækja sem notuð voru í greiningum á þessu árabili, þó enn skorti oft á tengsl innri áreiðanleika við hugtakaviðd (e. construct). Framfarirnar áttu sér stað í kjölfar sérstaks átaks í tilefni aldarafmælis fagsins. Einnig kom fram að úrtaksstærðir á áreiðanleika og réttmætisrannsóknnum séu oft af litlar. Auk þess að sýna eðli fjögurra tegunda af svonefndum „kvörðum“ sýnir tafla 1 dæmi um notkun þeirra og upplýsingar um hvaða tölfraeðiaðgerðir henta eiginleikum hvers kvarða.

Hvaða tegund kvarða skyldi vera algengust í endurhæfingu? Það eru raðkvarðar (Fänge, Lanke og Iwarsson, 2004; Tesio, Simone og

Eðli kvarða og eiginleikar*		
	Dæmi	Tölfraeði próf
arkvarði (nal)	Spurningalistar: Já/nei, Kyn: Maður/Kona, Sjúkdómsgreining Aldrei/stundum/alltaf	Úrtaksbundin (e. non-parametric): Ki-kvaðrat, Fishers exact, Kendalls' tau
ði (e. ordinal)	• Líkert kvarði: (samfélaga/ösamfélaga) • ADL kvarðar • Svövasvyrkur: 0-5 • Sársauki: 0-10 • Meðvitundarstig 3-15	Úrtaksbundin: Ki-kvaðrat, raðfylgnisstuðull Spearmans, Mann-Whitney, Kruskal-Wallis
kvarði (e. interval) nælieining	• Hitamælar C° • Dynamometer: Griptstyrkur • AMP'S logitts • Greindarvísitala	Þýðisbundin (e. parametric): t-próf ANOVA: dreifigreining ANCOVA: samdreifigreining
ikvarði (e. ratio) nælieining og ipunktur	• Blóðþrýstingur • Líkamspýngd (kg) • Tímalaengd eða aldur (min/ár) • Ummál útlíma (cm) • Gráður hreyfiferla	Þýðisbundin: t-próf, dreifigreining: ANOVA, samdreifigreining: ANCOVA Pearson fylgnistuðull

*Þá Guðrún Árnadóttur (2003): Þróun matstækja: Stöðlun, réttmæti og áreiðanleiki í sjúkræðingum og Kristján Kristjánsson (Innviðingur), Handbók í aðferðafræði og rannsóknun svissinn. Reykjavík: Háskólinn á Akureyri.

Bernardinello, 2007). Eins og fram kemur í töflu 1 ber þeim sem nota raðkvarða í rannsóknum að nota úrtaksbundin próf (e. non-parametric) eins og Kí-kvaðrat, raðfylgni-stuðul Spearman's og Mann Whitney U test. Því er gott að hafa slíkar upplýsingar í huga við gagnrýni og endurskoðun rannsóknarbakgrunns matstækja.

Atriði tengd flokkunarkvarða má oft sjá á spurningalistum eins og fram hefur komið. Atriðum á raðkvarða er væntanlega hægt að raða upp eftir ætluðu erfiðleika stigi. Það er t.d. auðveldara að borða með skeið en að klæða sig í peysu. En slíkt segir okkur bara til um röð erfiðleikastiga atriðanna, ekkert um það hversu mikið atriðara eitt atriði er öðru. Á raðkvörðum erum við gjarnan með stigagjöf sem nær t.d. frá 0-3 (t.d. líkamleg áðstoð, munnleg áðstoð, eftirlit eða engin áðstoð) eða 1-7 eins og á hinum þverfaglega *Functional Independence Measure (FIM)* (Granger, 1998) eða 11 eins og á *Activities-specific Balance Confidence (ABC)* scale (Powell og Myers, 1995). Við höfum því flokkað t.d. áðstoð út frá því hvað er „mikil áðstoð“ og hvað er „minni áðstoð“. En við vitum ekkert um tölulegt magn breytunnar „áðstoð“ varðandi það hversu miklu erfiðara eitt stig er öðru. Við vitum aðeins í hvaða röð töllum hælur verið raðað á kvarðann. Á bak við hverja mælieiningu á jafnbila- og hlutfallskvörðum er hinsvegar „sama magn“ af þeirri breytu sem mæld er (t.d. gripstyrk) og bætist því „sama magn“ af styrk við mælitöluna í hvert skipti sem krafturinn eykst um eitt stig. Eins bætist því „sama magn“ af gæðum ADL hreyfipátta framkvæmdar mældum í logits², við í hvert skipti sem aukning um eina logit á sér stað ef verið er að mæla framkvæmdapætti.

Matstæki notuð innan endurhæfingar og víðar í dag hafa í meginatriðum þróast eftir tveimur leiðum. Önnur þeirra er hefðbundin prófræði sem notuð hefur verið við þróun flestra matstækja innan endurhæfingar. Hina hef ég kallað á íslensku „hina nýju prófræði kenningu“ (e. New test theory) og er Rasch greiningin algengasta birtingarmynd aðferða í endurhæfingu sem flokkast undir þessa kenningu (Guðrún Árnadóttir, 2008; 2010). Rasch greining hefur verið notuð til að hanna ný matstæki, einnig til að kanna innra réttmæti kvarða sem þróaðir hafa verið með hefðbundnu aðferðinni og umbreyta niðurstöðum raðkvarða í mælieiningar. Við Rasch greiningu eru

notaðar ýmsar aðferðir til að afla réttmætis sannanna og má tengja þær við staðla frá þremur bandarískum stofnunum gefnum út árið 1999. Stofnanirnar sem standa að baki stöðlunum eru: Ameríska kennslurannsóknarstofnunin (*American Educational Research Association*), bandaríska sálfræðingafélagið (*American Psychological Association*) og þjóðarráð mælinga í kennslu (*National Council on Measurement in Education*). Stigandi stigveldisatriða á Rasch greindum kvarða tengist þannig sönnunum á innihaldsréttmæti. Sníðgæði (e. goodness of fit), persóna og stigveldi (e. hierarchical ordering) fólks tengjast sönnunum frá svarymstrum (e. response processes) og sannanir fyrir innra réttmæti tengjast tölfræðilegum eiginleikum kvarða, sníðgæðum atriða og hugtakavidd (e. unidimensionality), meginþáttgreiningu leifa (e. residuals) og atriðamismunum². Atriðanleiki er líka metin út frá aðferðum frábrugðnum þeim hefðbundnu. Þar má m.a. nefna atriðagreiningaskrá auk staðalvillu sem fylgir sérhverju atriði og persónu sem metin er með Rasch greindum kvarða.

Ef við stöðrum aðeins við hugmyndina um mismunandi kvarða og upplýsingar fengnar með þeim, getum við tekið dæmi af *ADL raðkvarða ADL-focused Occupation-based Neurobehavioral Evaluation (A-ONE)* (Árnadóttir, 1990; Árnadóttir og Fisher, 2008). Út frá þessum kvarða er hægt að staðhæfa, „að borða án áhalds“ (s.s. borða brauðsneið) er auðveldari athöfn en að „skera mat“ með hnif. Það er hinsvegar mikilvægt að gera sér grein fyrir því að við getum eingöngu lýst því að atriðið er auðveldara. En við getum ekkert fullyrt um hversu miklu auðveldara það er þar sem við höfum ekki nákvæmar mælanlegar upplýsingar á hugtakinu ADL á raðkvarðanum. Ef við reynum að leggja saman raðtölur hrátölustiganna við hvert atriði þá hefur samtalan eftir sem áður raðtölugildi, þar sem við höfum eingöngu upplýsingar um hvort niðurstaðan þýði meira en eða minna en, en við höfum ekki nákvæm mæligildi. Hægt er að nota Rasch greiningu til að umbreyta samtölu raðgilda í mæligildi kölluð „logits“. Ef við skoðum kemur t.d. fram að atriðið „að skera“ er staðsett hálfri logit frá atriðinu „fara í peysu“ og atriðið „fara í peysu“ er staðsett hálfu logit frá atriðinu „fara í buxur“. Fjarlægðir á milli staðsetningar atriða á kvarðanum við

umbreytingu eru þó ekki alltaf jafnar, en það sem fæst með Rasch greiningu er alltaf nákvæmt mæligildi fyrir erfiðleika mælingu hvers atriðis. Ef við litum hins vegar á raðgildin sem fást með raðkvarðanum þá gefur sá kvarði okkur ekki sömu stigatölu fyrir vegalengdirnar á milli þessara atriða. Atriðið „að smyrja“ er staðsett við 27 stig og atriðið „fara í peysu“ er sex stigum frá eða við 33 stig. Atriðið „fara í buxur“ er hinsvegar aðeins fjórum stigum frá atriðinu „fara í peysu“ eða staðsett við 37 raðkvarðastig. Þetta dæmi undirstrikar að stigamagn milli raðkvarða atriða getur verið ójafnt og því ekki hægt að reida sig á slíkan kvarða sem jafnbila í tölfræðiúrvinnslu.

Þá er væntanlega komið að spurningunni um hver sé munurinn á matstækjum og mælitækjum, því notkunarmöguleikarnir sem tengjast þessum orðum eru mismunandi. Matstæki með raðkvarða getum við notað til að meta þörf fyrir áðstoð, þörf fyrir íhlutun og til að lýsa breytingum. Samkvæmt Wright og Linacre (1989) eru áhorfsupplýsingar alltaf af raðkvarða gerð. Mælingar krefjast hinsvegar jafnbila eða hlutfalls kvörðunar. Mælitæki má því nýta til að mæla breytingar á ástandi og bera saman einstaklinga. Í rannsóknum þýðir þetta að við getum notað þýðisbundnar tölfræðiaðgerðir (sjá töflu 1). Algengt vandamál innan félags- og heilbrigðisvísinda er að rangar tölfræðiaðferðir hafa verið notaðar í rannsóknun ef mið er tekið af kvörðum og eðli gagna. Í slíkum tilvikum standa niðurstöður ekki endilega undir merkjum (Merbitz, Morris og Grip, 1989).

Á mynd 1 hef ég táknað með örvum hvernig raðkvarða upplýsingar hafa iðulega verið notaðar eins og um jafnbila upplýsingar væri að ræða í endurhæfingarrannsóknun (rauð ör) og óviðeigandi tölfræðiaðferðir notaðar við útreikninga. Ef við erum með raðkvarða þróaða með hefðbundinni próffræði, í stað jafnbilakvarða þróaða með nútíma prófræði, þarf að nýta nútíma aðferðir til að kanna hvort mögulegt er að breyta raðkvarðaupplýsingunum í mæligildi í tveimur þrepum. Fyrst er þá t.d. notuð Rasch greining til að kanna eiginleika kvarðans og síðan er hægt að nota mæligildin í rannsóknir með þýðisbundnum tölfræðiaðgerðum.

Í framhaldi af ofanefndum upplýsingum getum við velt fyrir okkur hvernig iðjuþjálfar á LSH meta árangur í endurhæfingarferlinu. Notum við mat sem felur í sér

lýsingu á ástandi? Slíkar upplýsingar geta verið staðlaðar eða óstaðlaðar. Við getum jafnvel notað óstaðlaðar tilgátuprófanir við að lýsa því sem við höfum komist að. Það er ekki ólíklegt að iðjuþjálfar LSH noti einnig sérstök mælitæki með mælikvarða, eins og t.d. *Assessment of Motor and Process Skills (AMPS)* (Fisher og Jones, 2012). Enn ein aðferð notuð til að meta og skrá árangur er að nota það sem kallað er einliðasnið eða „single subject design“, þar sem grunnupplýsingar eru notaðar sem viðmið á mismunandi tímabilum (sjá Guðrún Árnadóttir og Þorlákur Karlsson, 2013).

EFNIVÍÐUR OG AÐFERÐIR

Upplýsingum um matstæki í notkun á LSH var safnað saman á fimm starfsstöðvum spítalans (bráðadeildum í Fossvogi og Hringbraut, barna og unglingageðdeild (BUGL), endurhæfingardeild Grensási, geðsviði fullorðinna (FUGL) og öldrunarlækningadeildum á Landakoti). Í kjölfarið hélt greinarhöfundur fræðsluerindi með hugleiðingum um mats- og mælitæki í endurhæfingu fyrir hverja starfsstöð. Í framhaldinu völdu iðjuþjálfar sér matstæki til frekari skoðunar. Yfirleitt voru 2-3 iðjuþjálfar um greiningu hvers matstækis. Tekið var mið af þáttum s.s. atriðaaðherslu, matsaðferð, formi upplýsingaöflunar og próffræðilegum þáttum við greininguna. Hannað var sérstakt skráningarform til að safna upplýsingunum saman. Notast var við matsupplýsingar sem lágu fyrir á hverjum vinnustað fyrir sig, s.s. handbækur, greinar, eyðublöð og aðrar upplýsingar. Einnig var leitað upplýsinga og umsagna annarra en höfunda í öðrum heimildum og þær skráðar í sérútbúið upplýsingaskjal.

Í lok greiningar og eftir skil á skýrslum var farið yfir niðurstöðurnar í fyrirlestrum með umræðum þar sem hver greiningarhópur fékk endurgjöf (e. feedback) varðandi upplýsingarnar. Í umræðuhópunum var fjallað um ýmskonar atriði tengd framsögninni, t.d. um hvort heimildir stýddu við staðhæfingu eins og að mat væri „áreiðanlegt“ og þá hvernig. Voru notuð viðeigandi rannsóknarsnið og tölfræðiaðferðir og stóðust gildin viðurkennda staðla?

Eins og fram hefur komið nota iðjuþjálfar matsaðferðir í mismunandi tilgangi. Sumar þeirra eru t.d. notaðar til að afla upplýsinga frá mismunandi aðilum, aðrar til að lýsa breytingum og enn aðrar til að mæla breytingar. Próffræðilegir eiginleikar

A-ONE

Kvarði	Dæmi	Tölfræði próf
Flokkunarkvarði (<i>nominal</i>)	Spurningalisti: Já/nei, Kyn: Maður/Kona, Sjúkdómsgreining: Aldra/stundum/alltaf	Úrtaksbundin (<i>non-parametric</i>): Kí-kvaðrat, Fishers exact, Kendall's tau
Raðkvarði (<i>ordinal</i>) "Observations are always ordinal" Wright & Linacre, 1989	- Líkert kvarði: (samfélaga/ósamfélaga) - ADL kvarðar - Vöðvastyrkur: 0-5 - Sársauki: 0-5 - Meðvitundarstig 3-15	Úrtaksbundin: Kí-kvaðrat, raðfylgnisstuðull Spearman's, Mann-Whitney, Kruskal Wallis
Jafnbilakvarði (<i>interval</i>) "same mælieining" "Measurements, however, must be interval"	- Hlímæðar C ² - Dynamometer: vöðvastyrk - AMPS logis - Greindarvísitala	Þýðisbundin (<i>parametric</i>): t-próf ANOVA: dreifigreining ANCOVA: samdröflogreining
Hlutfallskvarði (<i>Ratio</i>) "same mælieining og sami núllpunktur"	- Blóðþýðingur - Líkamspýngd (kg) - Tímælgend eða aldur - Ummál útlíma (cm) - Gráður hreyfifæla	Þýðisbundin: t-próf, dreiflogreining ANOVA, samdröflogreining Pearson fylgnistuðull

Mynd 1. Rétt og röng notkun þýðisbundinna tölfræðiaðferða.
Myndin er fengið að láni úr A-ONE kennslufni Guðrúnar Árnadóttur, 2012, með leyfi höfundar.

Tafla 2. Aðgerðabundnar skilgreiningar greiningarskýrslu	
ÞÁTTUR	ADGERÐABUNDIN SKILGREINING
Atriðagerð	Atriði flokkast á eftirfarandi hátt: <ul style="list-style-type: none">• Iðjuþiðaðar athafnir s.s. borða eða strauja• Iðjuþiðaðir framkvæmdapættir (hreyfipættir s.s. samhæfa, verkerli s.s. meðhöndla, bo- og samakiptapættir s.s. útskýra)• Iðjuþiðaðar spurningar og svör á spurningalistum, gáttlistum eða í viðtölum, ætluð til að afla upplýsinga um iðju• Eftirlitg af athöfundum eða iðju s.s. kasta kubbum• Einkennamiðað út frá líkamstærsemi eða uppbyggingu s.s. vöðvakraftur eða verkstol• Umhverfismiðað: Miðað að umhverfisþáttum s.s. öyfirstigalegum þróskuldum• Kvarðar fyrir tveir viddir hugsmíða þ.e. iðju og einkenni sem draga úr framkvæmd
Markhópur	<ul style="list-style-type: none">• Almennur• Sértaður (s.s. ætlað fólki með taugasjúkdóma, mænuskaða, gift eða geðsjúkdóma)• Aldursbil er gefið upp í árum eða: Börn (B), Fullorðnir (F)
Form upplýsingaöflunar	<ul style="list-style-type: none">• Áhorf matsaðila (skráð á rað- eða jafnbilakvarða)• Spurninga- eða gáttlistið fyllt út af iðjuþjálfra eða upplýsinga aðila (spurningar á rað- eða flokkunarkvarða)• Viðtal (óstöðluð atriði)
Matsaðferð	<ul style="list-style-type: none">• Östöðluð: Atriði eru ekki stöðluð. Leiðbeiningar og úrvinnsla geta hinsvegar verið stöðluð• Matstæki: Hér er höfðað til matstækja sem byggja á raðkvörðum• Mælitæki: Matstæki sem byggja á jafnbilakvörðum og eiginlegum mælieiningum notuðum til að mæla ástand og breytingar á ástandi
Matsaðili /upplýsinga aðili	Iðjuþjálfri (I), Aðstandandi (A), Fagmáður (Þ), Skjólstæðingur (S), Kennari (K)
Uppbygging/Eiginleikar: Fjöldi sviða (e. domains)	Fjöldatölur þeirra sviða sem verið er að meta. Stundum eru kvarðar jafnmargir sviðum, en stundum eru atriði eða spurningar frá fleiri en einu sviði notuð til að mynda kvarða
Fjöldi kvarða	Fjöldatölur kvarða
Fjöldi atriða	Fjöldatölur atriða
Leiðbeiningar	<ul style="list-style-type: none">• Handbók (H)• Upplýsinga greinar (G) um framsetningu og úrvinnslu• Kennslumyndband (V)
Réttindakröfur	Námskeið
Framsetning atriða	<ul style="list-style-type: none">• Skrifleg skráning (Sk)• Forrit (C) við skráningu og skýrslugerð
Tími fyrirldagnar/úrvinnslu	Hámarks uppgjöfnittími í mínútum
Heimildir/umsögn óháðra	<ul style="list-style-type: none">• Greinar (G)• Bækur/bókakallar (B)

matsaðferða eru því mismunandi. Í þessari umfjöllun verður matsaðferðum skipt í þrjá flokka eftir próffræðilegum eiginleikum þeirra. Um er að ræða flokkana: Óformlegar aðferðir (stöðluð og óstöðluð viðtalsform), matstæki með raðkvarða og mælitæki með mælikvarða. Í töflum 2 og

3 má finna aðgerðabundnar skilgreiningar þeirra hugtaka sem notuð voru við greiningu matstækjanna.

NIÐURSTÖÐUR

Útbúna voru töflur, annars vegar um matstæki í notkun á öllum starfsstöðvunum

2. Þar sem lítið eða ekkert hefur verið fjallað um heiti mismunandi tölfræðiaðferða notuðum við Rasch greiningu á íslensku, hef ég sjálf valið þá íslensku heiti þeirra sem ég nota í greinni.

1. Logit er mælieining fyrir lógaríthma af hlutfallstölum.

Tafla 3. Aðgerðabundnar skilgreiningar hugtaka greiningarskýrslu yfir tölfærði eiginleika	
TÖLFÆRÐI EIGINLEIKAR	SKILGREINING
Þróunaraðferð	<ul style="list-style-type: none">• Heðbundin: Byggir á heðbundnum þróffærði aðferðum• Nútima: Byggir yfirleitt á Rasch greiningu í endurhæfingu
Stöðlun (e. standardization)	<ul style="list-style-type: none">• Viðmiðsbundin: Fyrirgjöf byggir á samanburði við ákveðin viðmið s.s. „gætur kíkt sig í peysu“• Úrtaksbundin: Fyrirgjöf og túlkun niðurstaða byggir á samanburði við ákveðið staðalbindingsgrúta. Á eingöngu við um heðbundna aðferð (Rasch greining er ekki úrtaksbundin)
ÁREIDANLEIKI*	Stöðugleiki og nákvæmni mælinga
Endurtekin þrófun (e. test-retest)	Höfðar til stöðugleika mælinga á ákveðnu tímabili
Jafngildra útgáfa (e. parallel forms)	Stöðugleiki fleiri en einnar útgáfu af prófformi
Innri áreiðanleiki (e. internal consistency)	Metur meðal fylgni allra atriða eða einsleitni þeirra. Fylgni atriða við heildarútkomu (erfiðleikastig)
Atriðagreining (e. item analysis)	Metur erfiðleika atriða og fylgni við heildarniðurstöður
Áreiðanleiki matsmanna (e. inter rater, intrarater)	Metur hversu sammála tveir eða fleiri matsmenn eru þegar þeir meta sama tilfelli á sama tíma
Rasch greining**	<ul style="list-style-type: none">• Aðgreiningarskrá (e. separation index) skiptir kvarða niður í mögulega haeinflökka einstaklinga• Aðgreininga-áreiðanleiki (e. separation reliability) er reiknaður út frá aðgreininga-skrá og svipar niðurstöðu til innri áreiðanleika út frá alpha stuðli• Staðalvilla mælinga (SEM) fæst fyrir hvert atriði og hvern einstakling með Rasch greiningu
RETTMÆTI*	Gefur til kynna hvort próf mælir það sem því er ætlað að mæla. Byggir á vali prófatriða
Innihalds (e. content)	Atriði endurspegla markmið matstækis samkvæmt sérfræðialíti
Viðmiðsbundið (e. criterion)	Veitir upplýsingar um tengsl niðurstaðna við niðurstöður annarra kvarða tengdum forsendum kvarðans. Skiptist í tvær tegundir: <ul style="list-style-type: none">• Samtímaréttmæti (e. concurrent) þar sem niðurstöður tengjast niðurstöðum frá öðrum matstækjum eða höpum• Forspárréttmæti (e. predictive). Tengsl niðurstaðna við óorðnar niðurstöður mats
Hugsmíða réttmæti (e. construct)	Segir til um hvort formgerð matstækis og tengsl eða samræmi niðurstaðna þess við önnur matstækj samræmist fræðihugtökum eða kenningum. Byggir á fræðikenningum sem liggur að baki matstækjum og eiginleikum eða eðlisþáttum þess. Krefst marga mismunandi rannsóka. Þar má nefna: <ul style="list-style-type: none">• Samleiti (e. convergent) réttmæti• Aðgreiningararéttmæti (e. discriminant)• Þáttaréttmæti (e. factorial)• Innra réttmæti fengið t.d. með Rasch greiningu
Rasch greining**	<ul style="list-style-type: none">• Sníðgæðagreining atriða (e. goodness of fit)• Meginþáttagreining leifa (e. Principal Components Analyses of residuals [PCA])• Atriðamismunun (e. Differential Item Functioning [DIF])• Matsmismunun (e. Differential Test Functioning [DTF])• Stigandi stigveldis (e. logical hierarchical ordering)• Dreifisamsvörun atriða og einstaklinga (e. targeting)
Vistfræðilegt gildi (e. ecological)	<ul style="list-style-type: none">• Vistfræðileg fylgni (e. veridicality): Fylgni rannsóknar niðurstaðna við niðurstöður matstækja með náttúrulega umgjörð s.s. ADL (V1)• Vistfræðileg eftirlitng (e. versimilitude): Matstækj útbúin með atriðum sem líkja eftir iðju (V2)
RANNSÓKNARSNID	Kallar á að réttmæti og áreiðanleiki upplýsinga séu byggð á viðurkenndum tölfærðiaðferðum og viðmiðum
<small>*Orðgnótt Guðmundar Arnkelssonar (2006) var höfuð til hlýðjónar við yfirferð skilgreininga heðbundinna tölfærði hugtaka. Notaður var heðbundinn orðafarði í stað nýrra orðafarða varðandi flokkun á réttmæti til að auðvelda iðjubjálfunum endurskoðun heimilda sem byggja á eldri flokkun. **Litið hefur verið fjallað um Rasch greiningu hérlandis. Því hafa ekki verið til samræmdar íslenskar þýðingar yfir mörg tölfærði hugtök notuð við slíka greiningu. Höfundur hefur því sjálf valið íslensk heiti á mörg af Rasch hugtökunum sem notuð eru í timaritsgreininni.</small>	

og hinsvegar yfir þau matstækj sem gengust undir frekari greiningu. Sjá töflu 4, þar sem matstækj sem fóru í frekari greiningu eru skyggð. Töflu 5 og 6 eru unnar upp úr grein-ingarblöðunum og gefa til kynna eiginleika þeirra matstækja sem fóru í nánari grein-ingu.

Umræður um hvort notuð væru rétt rann-sóknarsnið og tölfærðiaðferðir til að afla upplýsinga um réttmæti og áreiðanleika matstækjanna og hvort fengin gildi hefðu staðist viðurkennda staða bentu til að víða væri pottur brotinn í þeim efnum. Því þyrfti að leita frekari heimilda til að kanna þessi atriði betur fyrir upplýsingabanka.

UMRÆÐA

Iðjumiððu matstækinn *AMPS* og *A-ONE* eru notuð á öllum fjörum starfsstöðvum iðju-þjálfá LSH sem veita fullorðnum þjónustu. Mæling á færni við iðju (*COPM*), *Mini-Mental State Examination (MMSE)*, *Modified Barthel Index*, *Iðjuhljóli*, *Mat á eigin iðju (OSA)* og *Ökumatið* eru öll notuð á þremur starfs-stöðvum. Ástæðan fyrir því að *Barthel Index* er ekki notað af iðjubjálfum á Grensá er að kvarðinn þykir of grófur til að gagnast við markmiðssetningu í iðjubjálfun. Um er að ræða fá atriði og þau spanna yfir fleiri en eina vidd hugtaka. Með öðrum orðum þá höfða tvö atriða af tíu til líkamsstarf-semi en ekki athafna. Matið veitir heldur

engar upplýsingar umfram færni fyrir mark-miðssetningu í iðjubjálfun, ólíkt t.d. *A-ONE* matstækinu sem gefur einnig til kynna hvaða einkenni draga úr færni við ADL.

Assesment of Communication and Interaction Skills (ACIS), *Áhugalisti*, *Box and Block*, *Dynamometer*, *Purdue Pegboard*, *Óstöðluð AMPS framkvæmdagreining*, *Mat á eigin færni* og *Sensory Profile* fyrir fullorðna eru öll notuð á tveimur starfsstöðvum. Aðrar matsaðferðir á listanum eru eingöngu not-aðar á einni starfsstöð.

Greinargerðir um eiginleika matstækja náðu aðeins til hluta þeirra tækja sem notuð eru á starfsstöðvum iðjubjálfa á LSH. Siðar þarf að greina nánar og gagnrýna þau matstækj sem ekki eru skyggð í töflu 4 til að fá skýr-ari heildarmynd af matstækjum í notkun. Tengja þarf niðurstöður við upplýsingar frá flokkun í þjónustuútlöfum frá hverri starfs-stöð til að skoða bæði eiginleika og leiðir til úrbóta. Í slíkri úttekt á Grensá siðastíðið ár (Guðrún Árnadóttir og Sigrún Garðarsdóttir, 2015) kom m.a. fram að:

- Allar tegundir matsaðferða koma við sögu greiningar í upphafi þjónustuferlis, en eingöngu matstækj sem lýsa og mæla breytingar í endurmatslotu.
- Matstækjin má ýmist flokka sem iðju-, skjólstæðings- eða einkennamiðuð.
- Einungis *AMPS* og *A-ONE* (Rasch greind útgáfa þess) mæla iðju, önnur mælitækj í notkun á Grensá hafa aðrar mæliein-ingar en iðju, s.s. tíma eða pund.
- Upplýsingar um próffræðilega eiginleika matstækjanna gefa til kynna notkunar-möguleika þeirra. Raðkvarða upplýs-ingar nýtast til að lýsa ástandi, en með mælikvörðum er hægt að beita stærð-fræðilegum aðgerðum til útreikninga, t.d. á breytingum á ástandi. Þær henta því vel til rannsókna.

Í þessari umfjöllun um eðli og eiginleika matstækja í notkun á starfsstöðvum iðju-þjálfá LSH var ekki tekið tillit til hvar í þjón-ustuferlinu matsaðferðirnar voru notaðar. Það kemur því ekki fram hvort þau voru notuð í mats- eða endurmatslotu. Nauð-synlegt er að íhuga slíkt til að dýpka þær upplýsingar sem safnað var saman á sínum tíma til að útbúa þjónustuyfirlitstöflur á starfsstöðvunum. Einnig mætti kanna betur hvers konar upplýsinga er þörf fyrir á mismunandi starfsstöðvum til að ákvarða hvort matsaðferðir notaðar af iðjubjálfum LSH uppfylla þær þarfir. Einnig væri athygl-

isvert að kanna tilgang upplýsingaöflunar með þeim matstækjum sem verið er að nota. Hver er tilgangurinn t.d. með því að nota *MMSE* á Fossvogi/Hringbraut, Landa-koti og FUGLI? Nýtast upplýsingarnar til markmiðssetningar í iðjubjálfun eða við gerð íhlutunar áætlaða í iðjubjálfun?

Flest þeirra 12 matstækja sem gengust undir frekari greiningu byggja á iðjumi-ðvum athöfnum, framkvæmdaþáttum eða spurningum og svörum tengdum iðju. Litið var um matstækj sem flokkuðust undir eftir-likingu af iðju. Sum matstækjanna eru ein-kennamiðuð, m.a. *Box and Block* matstækjið (Mathiowetz, Volland, Kashman og Weber, 1985) og *LOTCA* (Itzkovich, Elazar, Aver-buch, Katz og Rahmani, 2000) en þessi tvö matstækj eru bæði þróuð af iðjubjálfum. *Sensory Profile*, sem einnig er þróað af iðju-þjálfá, hefur iðjumiðaðar spurningar sem miða að því að kanna skynkerfi og þrösk-ulda tengda þeim (Dunn, 2002). Einnig þarf að hafa í huga að „áhugahvót“ sem oft er t.d. metin með matstækjum tengdum líkaninu um iðju mannsins flokkast í eðli sínu undir líkamsstarfsemi. Aðeins eitt matstækjanna (*A-ONE*) metur tvær mismunandi viddir hug-taka út frá sama iðjugrunnaða áhorfinu. Það hefur kvarða sem beinist að framkvæmdavillum sem endurspegla einkenni skertrar líkamsstarfsemi sem takmarka framkvæmd. Skiptingin á milli matstækja ætluðum sértekum flokkum raskana, s.s. taugastarfsemi eða geðheilsu annars vegar og ósértækum röskunum hinsvegar, er nokkuð jöfn. Flest matstækjin eru ætluð full-orðnum en sum eru einnig notuð fyrir börn á mismunandi aldri. Hvað varðar matsform þá byggir helmingur matstækjanna á áhorfi og er iðjubjálfi matsaðili í flestum tilvikum þó einnig komi fyrir að skjólstæðingar fylli út spurningalista. Matsform þeirra matstækja sem ekki byggja á áhorfi skiptist jafnt á milli víðtala og spurningalista.

Tími fyrirlagðar matstækja byggir á lengd framkvæmdanna þegar um áhorf er að ræða, þ.e. ef engir erfiðleikar koma fram tekur mat styttri tíma en ef um mikla erf-iðleika er að ræða. Eingöngu tvö matstækj kröfðust 5-daga þjálfunarnámsekiða til að tryggja áreiðanleika upplýsinga, en það eru *AMPS* og *A-ONE*.

Handbók er til staðar fyrir flest matstækjin. Einnig er notast við timaritsgreinar með leiðbeiningum og upplýsingum fyrir þau

Tafla 4. Matsaðferðir á LSH				
Grensás	Hringbraut / Fossvogur	Landakoti	FUGL	BUGL
			ACIS*	ACIS
AMPS*	AMPS	AMPS	AMPS	
A-ONE*	A-ONE	A-ONE	A-ONE	FBDL
A-TWO* Smíðaverkefni	Barthel Index-M	Barthel Index-M	Barthel Index-M	
A-TWO Súpuþróf		Áhugalisti	Áhugalisti	BOT-2
Box and Block	Box and block			CAPE og PAC
COPM*		COPM	COPM	COSA
Dynamometer	Gaumstolsþróf	Dynamometer		ESI
Setstöðugreining: Gátl.	LOTCA*	Iðjuhljóli	Iðjuhljóli	Iðjuhljóli
Heimilisathugun: Gátl.		Klukkuþróf	Mat á eigin færni	
Liðmælur	MMSE*	MMSE	MMSE	
Lumosity			OCAIRS*	
OSA*			OSA	OSA
Óstöðluð AMPS fr.kv.gr.			OST AMPS fr.kv.gr.	MNS
Pinchmælir			RAI* geðheilbr.	Mat á eigin færni
Purdue Pegboard		Purdue Pegboard	Sensory Profile 11+	Sensory Profile 11+
Skynþróf				SP 3-11
Sollerman handarþróf				SP-School Comp.
Þrýstingsmotta				
Ökumat	Ökumat	Ökumat		Víðtal

*Áth.: ACIS = Assessment of Communication and Interaction Skills; AMPS = Assessment of Motor and Process Skills; A-ONE = Activity-focused Occupation-based Neurobehavioral Evaluation; ADL = Activities of Daily Living; A-TWO = Tilgátuþrófun byggð á A-ONE; BOT = Bruininks-Oser-etsky Test of Motor Proficiency; COPM = Canadian Occupational Performance Measure; CAPE = Childrens Assessment of Participation and Enjoyment; COSA = Childrens Occupational Self Assessment; ESI = Evaluation of Social Interaction; Fr.kv.gr. = óstöðluð framkvæmdagreining, FBDL = Færni Banna í Daglegu Lífi; LOTCA = Lowenstein Occupational Therapy Cognitive Assessment; M = Modified; MNS = Mat Nemenda á Skólalumniverfi; MMSE = Mini Mental State Examination; MOHO = Model of Human Occupation; OCAIRS = Occupational Circumstances Assessment Interview Rating Scale; OSA = Occupational Self Assessment; PAC = Preferences for Activity of Children; RAI = Raunverulegur Aðbúnaður Íbúa; SAOF = Self Assessment of Occupational Function; SP-School Comp. = Sensory Profile School Companion

Tafla 5. Eiginleikar matstækja LSH		MATSTÆKI													
		ACIS	A-ONE ADL/NB kvarði	AMPS	Barthel-Modified	Box and Block	COPM	LOTCA	MMSE	OCAIRS	OSA	Sensory Profile	SP School Companion		
ALMENNIR EIGINLEIKAR															
ATRÍÐARGERÐ: ÁHERSLA															
Iðjumiðaðar athafnar	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Iðjumiðaðir framkvæmdaþættir	X	ÖS	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-		
Iðjumiðaðar spurningar/svör	X	-	-	-	-	HS	-	-	-	-	X	X	X		
Eftirlitng iðju	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-		
Einkennamiðað	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X		
Umhverfismiðað	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-		
Tvær viddir iðja og skjólst.þættir	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
MARKHÖPUR															
Almennt	X	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-	-		
Sértækur	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X		
Alidursbil	4+	F	2+	F	F	8+	6+	F	F	F	12+	11+	B		
MATSADILI (I,A,P,S,K)	I	I	I	P	I	I,S	I	F	I	S,I	S	K			
FORM UPPLÝSINGAÖFLUNAR															
Áhorf	X	X	X	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-		
Spurningalisti	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X		
Víðtala	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-		
MATSAÐFERÐ															
Óstöðluð atriði	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-		
Matstækji - Raðkvarði	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X		
Mælitækji - Jafnbilakvarði	-	/	X	-	X	-	-	-	-	-	/	-	-		
UPPBÝGGING OG EIGINLEIKAR															
Fjöldi kvarða	3	3	2	1	1	2	6	1	1	2	6/4	4	4		
Fjöldi þrepa	4	5	4	5	-	10	4	-	4	4	4	5	5		
Fjöldi atriða	20	99	35	10	-	5	26	11	12	21	60	62	62		
Leiðbeiningar	H	H	H	G	G	H	H	G	H	H	H	H	H		
Réttindaskrófur: Námskeið	-	X	X	-	-	V	-	-	-	-	-	-	-		
Tími fyrirlagðar (min)	60	Á	Á	Á	10	30	45	15	30	50	15	15	15		
Tími úrvinnslu (min)	45	25	45	20	5	30	-	5	20	30	15	15	15		
Úrvinnsla	S	N,S	C	S	S	S	S	S	S	S	S	S	C		
Ath.: A = Aðstandandi; Á = Áhorfsmiti; B = Börn; C = Tálvuforrit; F = Fullorðnin; G = Greinar; H = Handbók; HS = Hástöðluð; I = Iðjupjálfi; K = Kennari; N = Hollenskt ferit; ÖS = Östlaðið; S = Skjólstæðing; S = Skrifleg; V = Kennslumyndband; P = Þegmáður; / = Jafnbileiginleikar kannaðir															

Áth.: A = Ástandandi; Á = Áhorfstími; B = Bætti; C = Tölvuþróf; F = Fullorðnir; G = Greinar; H = Handbók; HS = Hálfstaðlað; I = Iðjubjálfi; K = Kennari; N = Heimilsskilt forrit; ÖS = Óstöðluð; S = Skjólstæðingur; Sk = Skrifleg; V = Kennslumyndband; þ = Fagmálur; / = Jafnbilaleiginleikar kannaðir

Tafla 6. Próffræðilegir eiginleikar matstækja LSH													
	MATSTÆKI												
	ACIS	A ONE ADL/NB kvardi	AMPS	Barthel-Modified	Box and Block	COPM	LOTCA	MMSE	OCAIRS	OSA	Sensory Profile	SP School Companion	
PRÓFFRÆÐI EIGINLEIKAR													
TÖLFRAÐI EIGINLEIKAR													
Þróunaraðferð: Hefðbundin	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X
Þróunaraðferð: NTT: Rasch	X	X	X	(X)	-	-	-	-	X	X	-	-	-
Stöðlun atriða: Úrtaksbundin	-	X	X	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X
Stöðlun atriða: Viðmiðsbundin	X	X	X	X	X	-	-	X	X	-	-	-	-
ÁREIÐANLEIKI													
Endurtekin prófun	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	-	X	X
Innri áreiðanleiki	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X
Jafngildra útgáfa	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atriðagreining	-	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X
Áreiðanleiki matsmanna	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	-	-
Aðgreiningaskrá	X	X	X	-	-	-	-	X	?	?	?	-	-
Aðgreininga-áreiðanleiki	X	X	X	-	-	-	-	-	X	?	?	-	-
Mælivilla atriða/einstaklinga (SE)	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	?	-	-
RÉTTMÆTI													
Innihalds	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	(X)	(X)
Viðmiðsbundnið	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X
Hugsmiða réttmæti*	X	X	X	X	-	(X)	X	-	X	X	X	X	X
Rasch greining	X	XXX	XXX	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-
Vistfræðigildi	-	V1	V1	-	-	-	V1	-	-	-	-	-	-
RANNSÓKNARSNID													
Stuðlar/Gildi	-	X	X	-	X	-	1/2	1/2	-	1/2	1/2	-	-
HEIMILDIR / UMÞÓGN ÓHÁÐRA	B**	B,G	B,G	B,G	B	B,G	B,G	B,G	B,G	B,G	B,G	B,G	-

Ath: Hér er merkt við þær rannsóknir sem fundust skráðar, en oft fylgdu ekki náðkvæmar upplýsingar um stuðla og rannsóknarsnið þeirra. Því er ekki tekið ábyrgð á tölkun niðurstöðna í heimildum
* Hugsniðaréttmæti byggir á mörugum rannsóknsm sem fela í sér mismunandi aðferðir, og því ber að taka merkingar í tillitni með fyrirvara
Því þær byggjast í sumum tilfellum einungis á einni atriðun
**Umáeggn „áðriðar“ byggja ekki alltaf á óðriðun upplýsingum. Í yfirlitssköflum og netumfjöllunum um matstæki er oft byggt á upplýsingum þeirri úr handbókum eða greinum hálfunda
(X) = Vafi leikur á niðurstöðu, eða upplýsingar eru ekki nægilegar
XXX = Fleiri en ein tegund tölfraði atriðaguna með Rasch greiningu hafa verið framkvæmdar
1/2 = Veikleiki t.d. í rannsóknarstuðlum, en bent á veikleika í heimild

matstækji sem ekki fylgja handbækur. Forrit voru notuð með tveimur matstækjum til úrvinnslu upplýsinga. Erfitt var í sumum tilfellum að fá umsögn óháðra og jafnvel til að afla heimilda um réttmætis og áreiðanleika rannsóknir. Staðhæft var í sumum handbókum að áreiðanleiki væri fyrir hendi, án þess að gefa upp nánari upplýsingar til að styðja staðhæfingarnar. Það tekur fjölda rannsókna að ákvarða áreiðanleika og réttmæti matstækja. Mikilvægt er að niðurstöður slíkra rannsókna séu aðgengilegar í ritrýndum fagtimaritum ef þær eiga að gagnast notendum.

Eins og sjá má á matstækjunum okkar á LSH eru raðvarðarnir, eins og við var að búast, algengustu kvarðarnir. Í *Box and Block* matstækjunu er tími notaður sem viðmið auk fjölda kubba. Eitt matstæki, *AMPS* byggir á mæligildum og annað byggir á mælieiningu (tíma) þó einingin sé ekki iðja. *A-ONE* og *OSA* hafa gengist undir rannsóknir sem sýna að þau eru tölfraðilega tilbúin til mælinga, en til þess að svo megi verða þarf viðbótarupp-

lýsingar annað hvort í formi umbreytitaflna eða tölvuforrita.

Flest matstækjin voru þróuð með hefðbundnum próffræði aðferðum, en Rasch greining hefur þó bæði komið við sögu þróunar (sbr. *AMPS*) og umbreytingar kvarða. Frammiðaða stöðlunarúrtaks hefur verið könnuð á flestum matsaðferðunum þrátt fyrir að slíkar upplýsingar séu ekki nauðsynlegar til mælinga nema fyrir ákvörðun þroskaðla (Classen og Vellozo, 2014).

Upplýsingar um áreiðanleika og réttmæti matstækjanna eru af mjög mismunandi gæðum. Stundum byggðu upplýsingar eingöngu á staðhæfingum sem hvorki voru studdar með stuðlum né gildum fyrir viðmið. Hafa ber í huga að merkingarnar í töflum 5 og 6 gefa einungis til kynna upplýsingar byggðar á handbókum eða timaritsgreinum en það var alls ekki alltaf hægt að sannreyna hvort fullyrðingarnar í upplýsingunum stæðu undir merkjum. Einnig þarf að vara sig á orðaforða. Þó talað sé um

í handbók, eða jafnvel titlar matstækja gefi í skyn að um mælingu sé að ræða eins og t.d. *COPM*, þá þýðir það ekki endilega að verið sé að mæla neitt. Við þurfum að leiðrétta slíkan misskilning í okkar eigin rökleiðslu þegar við gagnrýnum aðferðir.

Hnókrar komu stundum fram á rannsóknarsniðum þegar grannt var skoðað. Í einni timaritsgrein voru t.d. fjórir iðjubjálfar sagðir hafa metið niu sjúklinga á myndbandsupp-tökum með því að nota raðkvarða fyrir 14 þætti. Hér hefði þurft miklu fleiri sjúklinga til að rannsóknarsniðið gengi upp. Í rannsókninni var talað um „verulegan áreiðanleika“ þar sem áreiðanleikastuðlar fyrir 10 atriði af 14 hefðu spannað frá 0,318-0,812, en hinir fjórir (undir 0,318) verið í meðallagi (Kaplan, 1984; Lai, Haglund og Kielhofner, 1999). Þessi gildi gefa þó ekki til kynna „verulegan“ áreiðanleika. Annars staðar kom fram í grein um matstækji að fylgnistuðull Pearson (r), ætlaður fyrir þýðisbundnar tölfraðiaðgerðir tengdar mæligildum, hefði verið notaður til að meta áreiðanleika matsmanna sem gáfu fyrir á raðkvarða. Þá dettur manni fyrst í hug að þarna hefði frekar átt að nota úrtaksbundnar útgáfur fylgnistuðla t.d. fylgnistuðul Spearman's. En þegar um áreiðanleika matsmanna er að ræða er ekki einu sinni nóg að notast við fylgnistuðul Spearman's fyrir raðkvarða gildi, því ef matsmenn fylgjast að varðandi ósamræmi í fyrirgjöf (eru sammála um að þegar A gefur 1 þá gefur B 2) þá fæst fullkomin fylgni með þessari aðferð. Kappastuðull var hannaður til að taka á þessu útreikninga vandamáli varðandi það hversu sammála matsmenn eru í raðkvarðafyrirgjöf. Einnig kom fram notkun á prósentusampykki sem tölfraðiaðferð til að reikna út áreiðanleika matsmanna í þeim upplýsingum sem farið var yfir í vinnusmiðjunum. En langt er síðan mælt var gegn notkun þess í bæði endurhæfingar rannsóknum á áreiðanleika matsmanna og endurmatsáreiðanleika (Ottenbacher og Tomchek, 1993).

Fyrir kom að tölur gefnar upp fyrir innri áreiðanleika matsþátta væru allt of lágar bæði á íslenskum og enskum stöðlum. Við þurfum að gera okkur grein fyrir mismunandi kröfum fyrir gildi áreiðanleikastuðla eftir tegund áreiðanleika. Þó fylgnistuðuls gildið 0.7 sé ásettannlegt fyrir „áreiðanleika matsmanna“ á einstaka atriðum kvarða, þá þýðir það ekki að þetta gildi sé ásettannlegt gildi fyrir „innri áreiðanleika“ kvarða. Því fer fjarri. Fram kom í umræðum að rangir

stuðlar höfðu verið notaðir við sumar áreiðanleika athuganir þegar eðli kvarðanna og val aðferða var borið saman. Stundum var t.d. innanflokksfylgnistuðullinn (e. intra class correlation) ætlaður fyrir mælingar notaður á raðkvarðagögn. Slíkt veldur röngum gildum, mjög háum stuðlum en enginn áreiðanleiki í hendi.

Einnig voru iðulega notuð litil úrtök. Í Rasch greiningu þarf minnst 200 manns til að fá ásættanlegar niðurstöður þó hægt sé að nota lægri tölur í forathugun. Í einni handbók kom fram að Rasch greining hefði talist góð við 95% öryggismörk. Hvað varðar þá tegund innra réttmætis sem snýr að sniðgildi kvarða þá leyfa sumir fræðimenn sér tilviljanabundna villu upp á 5%, en ekki allir. Þetta þýðir að það sé möguleiki á að ásættannlegt sé að eitt atriði af 20 geti verið með hærra gildi en viðmiðið. Hins vegar kom fram t.d. á einum kvarða að þrjú atriði pössuðu ekki á 14 atriða kvarða (Haglund og Forsyth, 2013) og villan þá orðin 21%. Slíkt er alls ekki í lagi, hvað sem handbókin segir. Rasch greining tekur til marga mismunandi greiningaraðferða eins og fram kom í inngangi þessarar greinar. Greining á innra réttmæti kvarða með einni einangraðri tölfraðiaðferð er ekki nægleg og slík grein myndi ekki fást birt í ritrýndum timaritum. Slíkt er alls ekki að hafa gott vald á tölfraði. Að greina innra réttmæti með einni tölfraðiaðferð er aðeins byrjun leitar að réttmæti en ekki fullnægjandi upplýsingar fyrir að réttmæti sé fyrir hendi. Umræður í vinnusmiðjunum um rannsóknarsnið, tölfraðiaðferðir og hvort fengin gildi standist viðurkennda staðla sýndu að full ástæða er til að skoða nánar matstækji þar sem vantaði á upplýsingar og leita frekari heimilda.

Fram kom í umræðum að frekari fræðsla um viðurkenndar tölfraðiaðferðir og gildi myndi vera gagnleg og full þörf væri á að bæta „læsi“ þjálfara á rannsóknarniðurstöðum. Sama þörf hefur komið fram hjá fleiri heilbrigðisstéttum. Af siðfræðilegum ástæðum ber iðjubjálfum að fylgjast með í faginu, auka við þekkingu og nýta nýfengna þekkingu jafnóðum í starfi (Iðjubjálfafélag Íslands [Siðareglur iðjubjálfa gr. 2.3], 2011). Þeim ber einnig að nýta rannsóknir og kenningar í starfi og axla ábyrgð á þróun iðjubjálfunar sem fræðigreinar (Iðjubjálfafélag Íslands [Siðareglur iðjubjálfa gr. 2.4], 2011). Þó iðjubjálfar spítalans séu langflestir með háskólagráður og yfirleitt annað hvort úr BS grunnnáminu frá Háskólanum á Akur-

eyri eða sérskipulagða BS náminu þaðan (tæplega ¾ hluti iðjubjálfanna), þá virðist vanta á að margir þeirra hafi nauðsynlegar upplýsingar á takteinum til að taka ákvarðanir um réttmæti og áreiðanleika rannsóknarniðurstaðna. Ég hef oft staðhæft að ekki þurfi allir þjálfarar að sinna rannsóknem, en við þurfum öll að hafa næga þekkingu til að meta klíniskar upplýsingar úr timaritum eða bókum á gagnrýninn hátt, svo ekki sé hægt að matreiða þær fyrir okkur á rangan hátt.

Varðandi matstækji iðjubjálfa á LSH þá þarf að halda áfram að meta þau matstækji sem ekki voru hluti af þeim 12 sem gengust undir nánari greiningu í þessari umfjöllun. Upplýsingarnar þyrfti í framhaldinu að tengja við þjónustutöflur starfsstöðvanna þannig að við getum betur áttað okkur á hvað við höfum og hvað má bæta. Þannig fáum við hugmyndir sem nýta má við leit að viðbótar matstækjum ef með þarf. Vonandi gagnast þessi umfjöllun við frekari gagnrýni á matstækjum, bæði á starfsstöðvum iðjubjálfa á LSH og klíniskum iðjubjálfum í starfi utan LSH.

ÞAKKIR

Ég þakka iðjubjálfum LSH fyrir þátttöku í vinnusmiðjum og öflun upplýsinga. Einnig vil ég þakka Lilý H. Sverrisdóttur og Sigrúnu Garðarsdóttur fyrir veittan stuðning.

HEIMILDIR

- American Educational Research Association (AERA); American Psychological Association (APA), National Council on Measurement in Education (NCME). (1999). *Standards for education and psychological testing*. Washington, DC: American Educational Research Association.
- Árnadóttir, G. (1990). *The Brain and behavior: Assessing cortical dysfunction through activities of daily living*. St. Louis: Mosby.
- Árnadóttir, G. og Fisher, A.G. (2008). Rasch analysis of the ADL scale of the A-ONE. *American Journal of Occupational Therapy*, 62(1), 51–60.
- Árnadóttir, G., Löfgren, B. og Fisher, A.G. (2010). Difference in impact of neurobehavioural dysfunction on activities of daily living performance between right and left hemispheric stroke. *Journal of Rehabilitation Medicine* 42, 903–907.
- Classen, S. og Vellozo, C. A. (2014). Critiquing assessments. Í Schell, B.A.B., Gillen, G. og Scaffa, M.E. (ritstjórar), *Willard & Spackman's occupational therapy* (12. útgáfa) (bls. 302–321). Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Dunn, W. (2002). *Infant/Toddler Sensory Profile: User's Manual*. San Antonio: The Psychological Corporation.
- Fänge, A.G., Lanke, J. og Iwarsson, S. (2004). Statistical assessment of changes in ADL dependence: Three-graded versus dichotomised scaling. *International Journal of Rehabilitation Research*, 27, 305–309.
- Fisher, A.G. og Jones, K.B. (2012). *Assessment of Motor and Process Skills vol.2: User Manual* (7. útgáfa). Fort Collins, CO: Three Star Press.
- Granger, C. V. (1998). The emerging science of functional assessment: Our tool for outcomes analysis. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 79, 235–240.
- Guðrún Árnadóttir. (2003). Þróun mælitækja: Stöðlun, réttmæti og áreiðanleiki. Í S. Halldórsdóttir og K. Kristjánsson (ritstjórar), *Handbók í aðferðafræði og rannsóknir í heilbrigðisvísindum* (bls. 411–444). Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Guðrún Árnadóttir. (2008). Árangur af iðjubjálfun einstaklinga með taugaeinkenni: Hentug ADL matstækji. *Iðjubjálfinn*, 29(1), 28–39.
- Guðrún Árnadóttir. (2010). *Measuring the impact of body functions on occupational performance: Validation of the ADL-focused Occupation-based Neurobehavioral Evaluation (A-ONE)*. (Doktorsritgerð, Háskólinn í Umeå, Svíþjóð, 2010). Medical Dissertations, New Series No. 1322.
- Guðrún Árnadóttir. (2015). Vinnusmiðjur iðjubjálfa LSH: Umfjöllun um þjónustuferli og yfirlitstöflur. *Iðjubjálfinn*, 36(1), 37–41.
- Guðrún Árnadóttir og Sigrún Garðarsdóttir. (2015). Þjónustuyfirlit sem grundvöllur gæðabróunar innan iðjubjálfunar. *Iðjubjálfinn*, 36(1), 26–32.

Guðrún Árnadóttir og Þorlákur Karlsson. (2013). Einliðsnið: Öflug leið til samhfæingar hagnýtrar vinnu og rannsóknna. Í S. Halldórsdóttir (ritstjórn), *Handbók í aðferðafræði rannsókna* (bls. 421–452). Akureyri: Háskólinn á Akureyri.

Haglund, L. og Forsyth, K. (2013). The measurement properties of the Occupational Circumstances Interview and Rating Scale – Sweden (OCAIRS-S V2). *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 20, 412–419.

Hewlett, S. (2003). Patients and clinicians have different perspective on outcome in arthritis. *Journal of Rheumatology*, 30, 877–879.

Iðjubjálfafélag Íslands. (2011). Síðareglur Iðjubjálfafélags Íslands. Sótt af: <http://www.ii.is/felagid/sidareglur-ithi/>

Itzkovich, M., Elazar, B., Averbuch, S., Katz, N. og Rahmani, L. (2000). *Lowenstein Occupational Therapy Cognitive Assessment LOTCA™ Manual second edition*. Pequannock NJ: Maddak.

Kaplan, K., (1984). Short-term assessment: The need and a response. *Occupational Therapy in Mental Health*, 4, 29–45.

Lai, J.-S., Haglund, L. og Kielhofner, G. (1999). Occupational Case Analysis Interview and Rating Scale: An examination of construct validity. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 13, 267–273.

Mathiowetz, V., Volland, G., Kashman, N. og Weber, K. (1985). Adult norms for the Box and Block Test of manual dexterity. *American Journal of Occupational Therapy*, 39, 386–391.

Merbitz, C., Morris J. og Grip, J.C. (1989). Ordinal

scales and foundation of misinference. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 70, 308–312.

Ottenbacher, K. J. og Tomchek, S. D. (1993). Reliability analysis in therapeutic research: Practice and procedures. *American Journal of Occupational Therapy*, 47(1), 10–16.

Poole, J.L., Atanasoff, G., Pelsor, J.C. og Sibbit, W.L. (2006). Comparison of self-report and performance-based test of disability in people with systemic lupus erythematosus. *Disability and Rehabilitation*, 28, 653–658.

Powell, L. E. og Myers, A. M. (1995). The Activities-specific Balance Confidence (ABC) scale. *Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 50A, M28–34.

Sigrún Garðarsdóttir. (2015). Fagráð iðjubjálfaunar á Landspítala: Þróunar og gæðastarf. *Iðjubjálfinn*, 36(1), 24–25.

Sonn, U., Törnquist, K. og Svensson, E. (1999). The ADL Taxonomi—from individual categorical data to ordinal categorical data. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 6, 11–20.

Tesio, L., Simone, A. og Bernardinello, M. (2007). Rehabilitation and outcome measurement: Where is Rasch-analysis going? *Europa Medico-physics*, 43, 417–426.

Törnquist, K. og Sonn, U. (1994). Towards an ADL Taxonomi for occupational therapists. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 1, 69–76.

World Health Organization. (2001). *The international classification of functioning disability and health*

– ICF. Geneva: World Health Organization.

Wright, B.D. og Linacre, J.M. (1989). Observations are always ordinal; Measurements, however, must be interval. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 70, 857–860.

Wæhrens, E. E. (2010). *Measuring quality of occupational performance based on self-report and observation: Development and validation of instruments to evaluate ADL task performance*. (Doktorsritgerð, Háskólinn í Umeå, Svipjóð 2010). Medical Dissertations, New Series No.1349.

Wæhrens, E.E., Bliddal, H., Danneskiold-Samsøe, B., Lund, H. og Fisher, A.G. (2012). Differences between questionnaire- and interview-based measures of activities of daily living (ADL) ability and their association with observed ADL ability in women with rheumatoid arthritis, knee osteoarthritis, and fibromyalgia. *Scandinavian Journal of Rheumatology*, 41(2), 95–102.

Wæhrens, E. E. og Fisher, A. G. (2009). Developing ADL ability measures based on the ADL Taxonomi: A Rasch analysis. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 16, 159–171.

Yuen, H. K. og Austin, S. (2014). Systematic review of studies on measurement properties of instruments for adults published in the American Journal of Occupational Therapy, 2009–2013. *The American Journal of Occupational Therapy*, 68(3), e97–106.

RANNSÓKNARGREIN

Guðrún Árnadóttir, PhD, MA, BMROT hefur umsjón með þróunar og rannsóknarvinnu iðjubjálfa á Landspítala. Hún er einnig klínískur dósent við læknadeild Háskóla Íslands.

Lillý H. Sverrisdóttir, er iðjubjálfi á Landspítala Grensási.

ÞJÓNUSTUYFIRLIT OG KLÍNÍSK VINNA IÐJUBJÁLFA

Í framhaldi athugunar á klínísku starfi iðjubjálfa benti Fisher (1998) á að iðjusýnin ekki alltaf augljós. Út frá athugininni lýsti hún sex mismunandi flokkum birtingamyndar íhlutunar í hinu klínísku starfi og styrkti athuginin hugmynd hennar um að þörf væri á nýju þjónustuferli þar sem ríkari áhersla væri lögð á iðjumiðaða nálgun. Hún þróaði því þjónustuferli nefnt *Occupational Therapy Intervention and Process Model* (OTIPM). Sjá nánar um þjónustuferli í greinaflokki Iðjubjálfs frá Landspítala (LSH) síðastliðið ár (Guðrún Árnadóttir, 2015; Guðrún Árnadóttir og Sigrún Garðarsdóttir, 2015). Í matslotu þjónustuferlisins endurspeglast áhersla á iðjusýn sem felur m.a. í sér áhorf, framkvæmdagreiningu (e. performance analysis) og athafnagreiningu (e. task analysis). Í Eleanor Clarke Slagle fyrirlestri sínum (1998) fjallaði Fisher um iðjubjálfaferlið og einnig um hugmynd sína að samfellum (e. continuum) sem væru einkennandi fyrir athafnir notaðar við íhlutun sem iðjubjálfa nota. Hún mælti með að iðjubjálfaferlið skoðuðu athafnir sem þeir notuðu í íhlutun sinni og staðsettu þær út frá samfellunum. Tver samfellanna sem hún þróaði tengja upp runa tilgang og merkingar við þjálfara og skjólstæðing. Þriðja samfellan er notuð til að kanna hversu iðjumiðuð (e. occupation

focused) íhlutunin er, þ.e. hvort miðað er út frá framkvæmd iðju eða lækningu einkenna (e. remediation). Fjórða samfellan byggir síðan á vistfræðilegum sérkennum athafnanna sem notaðar eru við íhlutunina, þ.e. hvort um er að ræða tilbúna æfingar, tæki eða töl sem eru úr tengslum við iðju eða eðlilegar athafnir framkvæmdar við náttúrulegar aðstæður. Fyrsti höfundur þessarar greinar hefur á námskeiðum sínum á undanföllum árum útfært hugmynd Fisher að samfellum fyrir íhlutunir athafnir til að athuga matsaðferðir notaðar í iðjubjálfun. Í þeim tilgangi voru útbúna samfellur til að lýsa matstækjum iðjubjálfa. Einnig notaði höfundurinn OTIPM þjónustuferlið (Fisher, 1998; 2009) til að byggja upp þjónustuyfirlitstöflu fyrir starfsemi iðjubjálfa á Grensási. Þjónustuyfirlit má nýta í ýmsum tilgangi. Vandlega uppbyggð, geta þjónustuyfirlit:

- Gefið mynd af eðli og gæðum hinna mismunandi þátta þjónustu.
- Veitt upplýsingar um þætti sem betur mættu fara.
- Auðveldað samanburð við þjónustu annarra iðjubjálfaeilda.
- Knúið fram hugmyndir um æskilega framþróun þjónustu og fagmennsku iðjubjálfa.
- Auðveldað útskýringar á þjónustu iðju-

bjálfa viðkomandi starfsstöðvar fyrir iðjubjálfanema, nýja iðjubjálfa, starfsfólk, almenning, annað fagfólk og nema annarra starfsstétta sem koma til að fræðast um iðjubjálfun.

Upplýsingagrunnur, útbúinn til að meta gæði og auðvelda yfirsýn yfir helstu þjónustubætti iðjubjálfa á Grensási, nær yfir matsaðferðir og íhlutunarleiðir. Yfirlitstaflan sem byggð var á upplýsingagrunninum samþættir:

- Þrep OTIPM þjónustuferlisins.
- Matsaðferðir sem notaðar eru við greiningu.
- Mismunandi leiðir, nálganir og aðferðir til íhlutunar.

Upplýsingar voru skráðar í töfluna samkvæmt vinnuvenjum iðjubjálfa (Guðrún Árnadóttir og Sigrún Garðarsdóttir, 2015). Yfirlitstaflan hefur þegar verið notuð við fræðslu iðjubjálfanema og nýrra iðjubjálfa og sem líkan fyrir þjónustuyfirlit annarra starfsstöðva.

Tilgangur þessarar umfjöllunar er þrenns konar. Í fyrsta lagi að útfæra matslotu yfirlitstöflunnar frekar og tengja hana við sérútbúna samfellur til að lýsa matstækjum. Í

FRÁ SIÐANEFND

Umfjöllun um siðareglu 2.1

2.1. Iðjubjálfi vinnur samkvæmt hugmyndafræði og sjónarmiðum iðjubjálfaunar, axlar þá ábyrgð og virðir þau takmörk sem fylgja menntun hans og starfi.

Það er ekki tilviljun að heilbrigðisstéttir sem og ýmsar aðrar fagstéttir hafa búið sér til siðareglur. Fagleg störf eru oft flókin en um leið viðkvæm og krefjast nákvæmni. Það er mikilvægt að hafa viðmið í kringum starfshlutverkið sem allir eiga að sameinast um. Hver einstaklingur sinnir mörgum hlutverkum í daglegu lífi og því gott að starfshlutverkið sé vel skilgreint. Siðareglur starfsstétta eru til að minna á hvað felst í því að vera fagmanneskja. Í 2.1 grein siðareglna Iðjubjálfafélags Íslands er talað um mikilvægi þess að unnið sé samkvæmt sjónarmiðum og hugmyndafræði iðjubjálfaunar og ábyrgð tekin á því sem það hefur í för með sér og takmörk virt.

Sem iðjubjálfar, fagmanneskjur, má segja að við séum komin með ákveðinn hatt sem við setjum á okkur þegar við sinnum starfshlutverkinu. Námið, prófskríteinið, samþykkt heilbrigðisráðuneytis og ráðningarsamningur fyrirtækis leggur okkur skyldur á herðar og opnar um leið tækifæri. Það eru gerðar kröfur til fagmanna og væntingar um ákveðna þjónustu. Við þurfum að skýra út í hverju hún felst og vera meðvituð um hvar mörkin liggja.

Við þurfum að vita hvar takmörk okkar sem iðjubjálfar liggja því oft geta þau verið óljós og skarast jafnvel við aðrar starfsstéttir. Það er því hluti af starfsþróun að þróast sem fagmanneskja sem veit fyrir hvað hún stendur og hvar ábyrgð hennar liggur. Hlutverkin eru mörg í lífinu og faghlutverkið er eitt af því. Það er gott að rífa upp reglulega hvað í því felst. Endurmenntunin skiptir þar máli og siðareglurnar eru einnig góður leiðarvísir.

F.h. siðanefndar ÍPÍ
Guðrún Áslaug Einarisdóttir, iðjubjálfi og guðfræðingur